

Azərbaycan dövlətinin elm siyasəti yeni uğurlara zəmin yaradır

Orta əsrlərdə dünya elminə və mədəniyyətinə böyük töhfələr vermiş xalqımız sonralar müxtəlif imperiyaların tərkibində yaşadığına görə elmin inkişafı o qədər də əhatəli olmamışdır. Çar Rusiyası hökumətinin Azərbaycanda ali təhsil məktəblərinin, elmi cəmiyyətlərin və elmi-tədqiqat qurumlarının təsis edilməsinə icazə verməməsi burada elmin inkişafını xeyli ləngidib. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə isə – 1919-cu ildə ölkədə milli kadrları hazırlayan ilk ali təhsil müəssisəsi – Bakı Dövlət Universiteti təsis olunmuşdu. Sovetlər dönməmində – XX əsrin ortalarında yaranmış Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası qədim və zəngin ənənələri olan xalqımızın intellektual potensialının səmərəli təşkilində, elmin dövrün tələblərindən irəli gələn strateji istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsində, fundamental və tətbiqi elm sahələrinin inkişafında müstəsna rol oynamışdır.

runun inkişaf strategiyasını hazırlamışdır.

Yeni strategiyanın əsas məqsədi respublikanın alim və mütəxəssislərinin təbiət, texnika, humanitar və ictimai elmlərin aparıcı istiqamətlərində fundamental və tətbiqi araşdırmaların inkişafına yönəlmiş yaradıcılıq səylərini birləşdirmək, elmi-texniki tərəqqinin yeni istiqamətlərini seçmək və onların həyata keçirilməsi üçün elmi zəmin yaratmaqdır. Bu dövr ərzində mühüm problemləri üzrə perspektiv tədqiqatları təşkil etmək, elm və texnikanın nailiyyətlərinin praktikada istifadə edilməsi üçün tədbirlər görmək, elmi cəmiyyətimizin qurulmasını təmin edən əsas amilə çevirməkdir.

Yeri gəlmişkən, Azərbaycan Respublikasının elmi və elmi-texniki siyasətini həyata keçirən ali dövlət orqanı – Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası 1945-ci ildə yaradılmışdır. Bu dövr ərzində Elmlər Akademiyası nəhəng bir təşkilata, fundamental tədqiqatların əsas mərkəzinə çevrilmişdir. Akademiyanın yaranması əsrlərdən bəri Azərbaycanda elmi təfəkkürün formalaşmasının təbii nəticəsi olmuşdur. 70 il ərzində akademiya əldə edilmiş elmi nəticələr, çoxsaylı ixtiralar, hazırlanmış yüksəkixtisaslı kadrlar bu gün müstəqil Azərbaycan Respublikasının demokratik və hüquqi dövlət kimi formalaşmasında həlledici rol oynamışdır. Akademiya 66 təşkilat, o cümlədən 48 elmi-tədqiqat, 9 konstruktor-texnologiya müəssisəsi, 2 regional elmi mərkəz, 4 muzey, 2 rəsədxana, 3 təcürbə-sınaq zavodu və “Azərbaycan Milli Ensiklopediyası” Elmi Mərkəzi fəaliyyət göstərir.

Azərbaycan alimlərini dünyada tanıdan elmi uğurlar çoxdur. Onlardan bəzilərini yada salaq. Neftçixarma sahəsində yeni istiqamət

olan radiotexnologiyanın tətbiq olunması, reaktiv mühərriklər üçün yeni növ yanacaqın kəşfi, davamlı inkişafın məqsədi olan ekoloji sivilizasiya konsepsiyası, təbaşir mollyuska faunasının (belemnitlər) kompleksləri barədə təlim, yüksək molekulyar sistemlərdə güclü elektrik sahəsinin təsiri ilə baş verən elementar elektron və molekulyar proseslərin tədqiq edilməsi, on iki üzvlü tsikllərin konformasion analizinin öyrənilməsi, güclü qeyri-xətti laylı Gase kristallarında hadisələrin tədqiqi, yarımqeçiricilərin tədqiqinin elektromaqnit dağılma metodları, informasiya emalının akustooptik metodları, mülki aviasiyanın hava gəmilərində uçuşların təhlükəsizliyi problemlərinin elmi əsasları, hipertoniya və hipotoniya xəstəliklərinin uşaqlarda və yeniyetmələrdə təsnifatı, türk dillərinin məntiqi tipinin yaradılması ideyası və sairə.

Bu nailiyyətlər göstərir ki, elmin inkişafı Azərbaycanda dövlət siyasətinin mühüm prioritetlərindən biridir. Hazırda beynəlxalq münasibətlərdə siyasi, iqtisadi, elmi-texniki, ekoloji və informasiya xarakterli amillərin müstəsna rol oynaması Azərbaycan Respublikasının milli maraqlarının ödənilməsində elmin inkişafına təkan vermişdir. Çünki dövlətin sosial-iqtisadi qüdrəti, ölkənin müdafiə qabiliyyəti və milli təhlükəsizliyi, cəmiyyətin mədəni-mənəvi tərəqqisi və xalqın rifahı elmin inkişaf səviyyəsi ilə birbaşa əlaqədardır.

Son dövrlərdə Azərbaycan xalqını, xüsusən, milli elmimizi beynəlxalq aləmdə təmsil edən çoxlu sayda görkəmli alimimiz vardır. Onlardan bəzilərini yada salmaq yerinə düşərdi.

Lütfi Zadə (1921)

Azərbaycan əsilli alim, süni intellekt sahəsində qeyri-səlis məntiq nəzəriyyəsinin banisi, Kaliforniya

Berklı Universitetinin professoru. Bu ali təhsil müəssisəsinin ömürlük professoru seçilmiş yeganə şəxsdir. Amerikadakı Azərbaycan diaspor təşkilatlarının fəxri sədridir. Lütfi Zadə bir çox xarici ölkə akademiya-larının üzvüdür və dünyada əsərlərinə ən çox istinad edilən alim sayılır. Təkcə 1990-2000-ci illərdə onun əsərlərinə 36000-dən çox istinad edilmişdir.

İren xanım Melikoff

1917-ci ildə Peterburqda doğulmuşdur. Ailəsi ilə birlikdə Fransaya köçmüşdür. Azərbaycanlıdır, filologiya elmləri doktoru, professorudur. Parisdə ingilis dilində lisey bitirmişdir. Sorbonna Universitetində təhsil alarkən, eyni zamanda, Şərç Dilləri İnstitutunda oxumuş, ərəb, fars və türk dillərini öyrənmişdir. 1947-ci ildə Fransaya qayıdaraq “Orta əsrlər Türkiyə eposları” mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmiş və Strasburq Universitetinin professoru olmuşdur. Onun elmi maraq dairəsi çox əhatəlidir. 400-ə qədər elmi işin müəllifidir. “Koroğlu”, “Umur paşa”, “Məlik Danişmənd”, “Seyid Batdald”, “Babək hərəkəti, Qızılbaşlar tarixi, Əbu Hüseyn Xorasaninin yaradıcılığı, Xətai, M. F. Axundov və bir sıra başqa mövzularda monoqrafiyaların və ədəbiyyatşünaslıq tədqiqatlarının müəllifidir. İ. Melikoffun sayı nəticəsində Strasburq Universitetində türk şöbəsi yaradılmışdır. Sonradan İren xanımın rəhbərlik etdiyi həmin şöbə elmi-tədqiqat institutuna çevrilmişdir. Bu institutda Azərbaycan mədəniyyətini öyrənən mərkəz yaradılmışdır. 1966-cı ildə İ. Melikoff “Türkiyə” adlı jurnal nəşr edərək, fransız oxucularının türk xalqlarının tarixi, ədəbiyyatı və mədəniyyəti ilə tanış etmişdir. Bu jurnalda Anarın, Çingiz Hüseynovun, Sara Aşurbəylinin, Tofiq Məlikovun və bir sıra başqa azərbaycanlı müəlliflərin

Mən çox istəyirəm ki, Azərbaycan alimləri gələcəkdə də ölkəmizin hərtərəfli inkişafında daha fəal rol oynasınlar. Çünki ölkəmizin gələcəyi elmi potensialın səviyyəsi ilə bilavasitə bağlıdır. Hər bir ölkədə, o cümlədən Azərbaycanda inkişaf elmin səviyyəsi ilə bağlıdır. Bu gün yeni texnologiyalar əsridir. Ölkələr ki, bu texnologiyaların sahibidir, əlbəttə, onlar dünya miqyasında öz maraqlarını daha böyük dərəcədə müdafiə edə bilərlər.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin AMEA-nın 70 illik yubileyinə həsr olunmuş yığıncaqdakı nitqindən

əsərləri çap olunmuşdur.

İren xanım Fransa və Azərbaycan Mədəniyyət Əlaqələri Mərkəzinin rəhbəri olmuşdur.

Məsud Əfəndiyev

Riyaziyyatçı, professor Məsud Əfəndiyev Azərbaycan Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsində iki il oxuduqdan sonra təhsilini M.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetində davam etdirmişdir. Almaniyanın Münhen, Ştuttqart, Berlin universitetlərində dərslər demişdir. H.Helmholts adına Münhen Elmi-Tədqiqat Mərkəzində “Dinamik sistemlər” şöbəsinin müdiri vəzifəsində yüksəlmişdir. M.Əfəndiyev Almaniya hökumətinin təsis etdiyi A. Fon Humboldt mükafatına layiq görülmüşdür. O, bu nüfuzlu mükafatı alan ilk azərbaycanlıdır. 2005-ci ildə isə Yaponiyanın nüfuzlu “Japan Society for the Promotion of Science - JSPS” təşkilatının mükafatına layiq görülmüşdür. Onun Almaniya, Amerika və Yaponiyanın ən mötəbər nəşriyyatlarında çap olunan monoqrafiyaları dünya elminə böyük töhfədir.

Rüfət Mirəsəddulla oğlu Mirqasımov

Görkəmli fizik, fizika-riyaziyyat elmləri doktorudur. Bakı şəhərində anadan olmuşdur. Moskva Dövlət Universitetinin fizika fakültəsini bitirmişdir. Hazırda Dubna şəhərində (Rusiya) Birləşmiş Nüvə Tədqiqatları İnstitutunda çalışır.

Natiq Məmməd oğlu Atakişiyev

Riyaziyyatçı alim, professor. Bakı Dövlət Universitetini bitirmişdir. Meksikada Riyaziyyat İnstitutunda çalışır.

Tofiq Davud oğlu Məlikov

Tənqidçi, ədəbiyyatşünas. Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərəfsənəliq fakültəsində təhsil almışdır. Azərbaycan Dövlət Televiziya və Radio Verilişləri Komitəsində diktör işləmişdir (1965). SSRİ EA Şərəfsənəliq İnstitutunun aspiranturasında təhsilini davam etdirmişdir. 1976-1978-ci illərdə Türkiyədə işləmişdir. 1991-1994 illərdə Türkiyədə İstanbul Universitetinin ədəbiyyat fakültəsinin professoru işləmişdir. Moskvada Dünya Ədəbiyyatı İnstitutunda aparıcı elmi işçi olmuşdur. Hazırda Moskva Dövlət Linqvistik (dillər) Universitetinin professorudur. Eyni zamanda, Beynəlxalq Türkoqrafiya və Mədəniyyət Fondunun vitse-prezidentidir.

Sabir Məcid oğlu Hüseynzadə

Görkəmli riyaziyyatçı alim Moskva Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsini bitirmişdir. Hazırda həmin fakültənin ali həndəsə və topologiya kafedrasının professorudur. Moskva Riyaziyyat Cəmiyyətinin katibidir.

Fərman Qurban oğlu Salmanov

Geoloq alim, ictimai xadim, geologiya-mineralogiya elmləri doktoru, Rusiya Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, Lenin mükafatı laureatı, Sosialist Əməyi Qəhrəmanıdır. F.Salmanov 1954-59-cu illərdə Novosibirsk Geologiya İdarəsində geoloq, baş geoloq, neft-kəşfiyyat ekspedisiyasının rəisi, 1959-62-ci illərdə Surqut neft-kəşfiyyat ekspedisiyasının rəisi, 1969-70-ci illərdə Tümen Baş Geologiya İdarəsinin baş geoloq, 1978-ci ildən bu idarənin rəisi olur. Keçən əsrin 80-ci illərinin sonu 90-cı illərin əvvəllərində F. Salmanov SSRİ geologiya nazirinin birinci müavini işləyib. Onun rəhbərliyi altında Surqutda, Salımskda, Pravdinskda, Mamontovskda, Somotlarda, Urenqoyda, Qərbi Sibirin başqa yerlərində 20 neft və qaz yatağı aşkar edilmişdir. Fərman Salmanov neft və qaz geologiyası məsələləri ilə bağlı bir sıra elmi işlərin müəllifidir. Habelə “Neft və qaz yataqlarının formalaşma şəraiti və paylanma qanunauyğunluğu”, “Qərbi Sibir neft və qazının geologiyası”, “Böyük neft və qaz yataqlarının yer qabığında paylanma qanunauyğunluğu”, “Axtarışın sürətləndirilməsi” onun fundamental əsərləridir.

Sonda Rusiyanın Dubna şəhərindəki Birləşmiş Nüvə Tədqiqatları İnstitutunun direktoru, akademik Viktor Matveyevin Azərbaycan alimləri barədə dediyi fikirləri xatırladaq: “Sadəcə bir misal çəkim. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Həsən Abdullayev adına Fizika İnstitutunun əməkdaşları Dubnanın əməkdaşları ilə sıx əməkdaşlıq edirlər. Onlar fundamental fizikanın vacib və müasir layihələrindən birinin reallaşmasına böyük töhfə veriblər. Bu, Cenevrədəki nəhəng adron kollariderində atlas kompleksinin yaradılmasıdır. Beləliklə, onlar Nobel mükafatı ilə təltif edilən şəxslərə təmhinə qənaətlə bəhbərdir. Bu, fundamental elmdə son dövrlərin mühüm kəşfidir. Bu, müasir fundamental elmin təntənəsidir və əlbəttə ki, Azərbaycan öz alimləri ilə fəxr edə bilər”.

Hazırda: İntifaq MİRZƏBƏYLİ, “Xalq qəzeti”

GƏNÇ ALIM VƏ MÜTƏXƏSSİSLƏRİN 4-cü QRANT müsabiqəsi

4th grant competition of Young Scientists and Specialists
“My first grant”

Azərbaycan dövlət müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra elmdə islahatların həyata keçirilməsi üçün əlverişli zəmin yarandı. Təsədüfi deyil ki, həm ulu öndər Heydər Əliyev, həm də Prezident İlham Əliyev bu ali dövlət postuna seçildəndən dərhal sonra bilavasitə AMEA-da ölkənin görkəmli ziyalıları ilə görüşmüşlər. Bu isə müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycanda elmin inkişaf etdirilməsinin əsas prioritetlərdən biri olduğunu göstərirdi.

Dövlətin elm siyasəti haqqında danışıarkən, yada düşünən ilk məqam ölkəmizdə aparılan uğurlu islahatlar, quruculuq işləri, iqtisadiyyatda baş verən irəliləyişlər, qeyri-neft sektorunun inkişafı kimi proseslər olur. Həmin tendensiyalar müsbət nəticələrə gətirib çıxarmış, regionların sosial-iqtisadi inkişafı, əhəlinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm tədbirlər həyata keçirilmişdir. Dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri də elm, təhsil və mədəniyyət sahəsinə göstərilən qayğının ardıcıl davam etdirilməsi, elmi-texniki potensialın qorunub saxlanılması, elm və təhsil sahəsində yüksəkixtisaslı kadrların hazırlanması, onlara qayğı göstərilməsi, cəmiyyətdə elmi işçilərin nüfuzunun artırılması sahəsində bir sıra mühüm qərarların qəbul edilməsi olmuşdur.

Zaman təkcə siyasətçilərdən və diplomatlardan deyil, eləcə də elm xadimlərindən hadisə və proseslərə daha çevik yanaşma tərzini tələb edir. Belə ki, bazar iqtisadiyyatının xüsusiyyətləri elmi fəaliyyət sferasında əsaslı islahatların aparılmasını, elmi nailiyyətlərin və yeni texnologiyaların praktikada tətbiqi üçün daha səmərəli mexanizmlərin işlənməsinə zəruri edir. Bunu nəzərə alaraq AMEA-nın Rəyaset Heyəti mühüm sosial-iqtisadi problemlərin həllində elmin və texnikanın rolunun yüksəldilməsi, dövlətin informasiya ehtiyatlarının artırılması və innovasiya proseslərinin sürətləndirilməsi məqsədilə Azərbaycanda elm sektoru

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin AMEA-nın 70 illiyinə həsr edilmiş tədbirdə söylədiyi fikirlər dövlətimizin elmə münasibətini